

Душка Кликовац, *Семантика њредлога. Студија из когнитивне лингвистике*, Београд 2000, изд. Филолошки факултет, 430 стр.

Ова књига стручној јавности подноси на увид у нашој средини прво опсежније истраживање језичких факата обављено у најнепосреднијем наслањању на теоријске тековине когнитивне лингвистике, и то такво истраживање које својим квалитетима, на доличан начин, потврђује њене. Сам наслов књиге — *Семантика њредлога* — није, додуше, баш тачно „по мери“ онога што је предмет излагања, будући да нису сви предлози обухваћени већ само они, како нас у уводном делу (стр. 5) сама ауторка обавештава, „чија значења подразумевају појам садржавања“. На истом месту (стр. 5) информисани смо и о томе да се ту ради, у ствари, о тексту ауторкине докторске дисертације, коју је она одбранила 1996. године, а који је за ову прилику „претрпео мање измене, углавном стилске природе“. Дисертација је иначе била, с обзиром на предмет разматрања, тачније насловљена не-го што је ова књига; овако: *Концептуализација и њредложка реализација садржавања (на њримерима српскохрватског и енглеског језика)*.

После давања најосновнијих података о настанку књиге (*Реч унајред*, стр. 5) и разјашњавања коришћених скраћеница (*Скраћенице*, стр. 6), на реду је поглавље I — *Увод* (стр. 7–12) — у којем се у најкраћем излажу најважнији резултати досадашњих истраживања како српских, тако и енглеских „конструкција садржавања“. Иза *Увода* следи поглавље II са насловом *Теоријске основе* (стр. 13–40). У њему ауторка врло обавештено излаже најважније теоријске постулате оног лингвистичког мишљења којем се она приклања у свом приступу језичким фактима. Избор представника когнитивне лингвистике на које се при том позива је доиста компетентно обављен (штета што је са богатог списка коришћене литературе приложеног на крају књиге, на којем, иначе, радови Johna R. Taylora фигурирају, омашком изостављен податак о оном — „1991: 151–152“ — чији су резултати у

жижи ауторкине пажње на стр. 21). У поглављу III, насловљеном *Ой-ишѿа ѿприрода С и СО* (стр. 41–46), где се под С подразумева „садржалац“, а под СО „садржани објекат“, Душка Кликовац упознаје потенцијалне кориснике ове књиге са неким од битних појмовних полазишта од којих креће она њена анализа језичких датости која управо следи. А њу је ауторка разврстала на два посебна поглавља, већ зависно од тога о којим се датостима ради — поглавље IV (стр. 47–243) насловљено је *Српски језик*, будући да су посредни факта српског језика, а поглавље V (стр. 246–395) *Енглески језик* зато што су ту сабрана разматрања одговарајуће енглеске језичке ситуације. Поглавље VI носи назив *Закључак* (стр. 397–410) и садржи сажету а прегледну рекапитулацију оног најважнијег што је уочено приликом анализе и српског и енглеског језичког корпуса. У завршне делове књиге убрајају се: *Списак ексцерпираних тѣкстѿова* (стр. 411–412), *Списак коришћене лиѿератуѿуре* (стр. 413–422), *Summary*, тј. резиме закључака на енглеском (стр. 423–428) и *Садржај* (стр. 429–430). Зажалити треба што овим „завршним деловима“ није придодат и регистар у овом раду коришћених појмова — тај би био и те како добродошао оним студентима опште лингвистике који би пожелели (а тако би добро било да пожелели!) темељитије упознавање с овом књигом. Јер — није мали број опаски Душке Кликовац које ће их подстакнути да размишљају на један нов, плоднији начин о знаним им језичким чињеницама. Ја ћу овом приликом, тек примера ради, поменути нешто од тог занимљивог, подстицајног, што је Душка Кликовац умела да саопшти:

„Предлог *унушар* ... има своју оправдану употребу: он представља нску врсту наглашеног предлога у“ (стр. 229). „Улица се ... може концептуализовати као НОСИТЕЉ: *Сѿијали су на улици и разговарали*.“ Међутим, „кад се улица именује ... обавезна је употреба предлога у, тј. проглашење *улице* садржалацем. Зашто? Именовањем улице скреће се пажња на то да је у питању не било која улица, него једна одређена; а оно што ту улици чини специфичном јесу управо зграде које је ограничавају, не простор између њих. Увођење пак зграда у ментални „кадар“ аутоматски значи сагледавање *улице* као С. Насупрот томе, раван простор између два реда зграда исти је за све улице; фокусирање тог простора и занемаривање његових зграда мотивише употребу предлога *на*“ (стр. 58). „Чињеница да се у превозно средство *ѿењемо*, тј. да је место које треба да заузмемо значајно подигнуто од висине улице (места по коме човек иначе хода), разлог је што се оно може концептуализовати и као НОСИТЕЉ: *сесѿи на ѿрамвај, ѿролејбус, аушѿобус* и сл. (али: у *аушѿо/кола*). Ако је лексема која означава возило у локативу, оно се концептуализује искључиво као С: *во-*

зићи се у *шрамвају*, у *ауџобусу* итд.“ (стр. 63, нап. 29). У + локатив се употребљава кад је садржани објекат „прекривен садржатељем тако да се од њега не види“ (стр. 67). Међутим, „каже се *ливада у цвећу* (= 'прекривена цвећем'), али не и *ливада у снегу* — иако је такође прекривена. Наиме, снег долази одозго, па се просторни однос између њега и ливаде сврстава у значењску категорију предлога *под* (*ливада под снегом*)“ (стр. 67, нап. 37).

Своје широко познавање ствари и сналажење у осветљавању компликованих језичких датости Душка Кликовац је испољила не само у контакту са српским, него и са енглеским језичким материјалом. А кад је већ реч о изложеној анализи енглеских предлошких конструкција, осврнућу се овом приликом посебније само на један случај имајући у виду његов несумњиви принципски значај.

На стр. 257 ауторка умесно наводи објашњење које Cornelia Zelinsky-Wibbelt даје чињеници да разлика између изјава (1) *Mary is at the supermarket* и (2) *Mary is in the supermarket* бива условљена оптиком из које онај ко говори сагледава оно о чему говори — наиме, у случају (1) он сам није у именованој згради, па тако, будући просторно удаљен од ње, „идеализује тродимензионално простирање супермаркета на мултидимензионалну тачку, која је повезана са супермаркетом као ИНСТИТУЦИЈОМ“, док је у случају (2) и он сам у њој, па је зато и приказује као ЗАТВОРЕНИ ПРОСТОР. Међутим, управо поводом сличних примера, Annette Herskovits, у својој књизи Herskovits 1986¹ (коју Душка Кликовац, по свој прилици, није имала у рукама, судећи по томе што је није ставила на списак коришћене стручне литературе), опомиње: треба бити опрезан са генерализовањем правила по којима се један тип предлошке конструкције супротставља другом типу јер — ту су увек, у принципу, могућа појединачна одступања. Као пример тога она наводи да је разлика између (1) *Joan is in the hospital* и (2) *Joan is at the hospital* оличена у томе што изјава (1) обавештава да именована особа лежи у болници као болесник, а изјава (2) да се она у болници затекла или зато што је у посети код неког, или зато што јој је у тој установи радно место². И наша предлошка конструкција *на селу*,

¹ Annette Herskovits, *Language and spatial cognition. An interdisciplinary study of the prepositions in English*, Cambridge 1986, Cambridge University Press.

² „There may be constraints on the use of a given prepositional expression that have nothing to do with the ideal meaning nor with any of the standard mechanisms that allow us to extend the use of the ideal meaning. For instance, *the truck in the road*, as opposed to *on the road*, implies that the truck is an obstacle, *Joan in the hospital*, as contrasted with *at the hospital* implies that Joan is hospitalized, rather than visiting or working there“ (Herskovits 1986: 47).

за коју Душка Кликовац примећује (стр. 96, нап. 26) да појам *села* представља у смислу „носителја“ и то отуд што ту назив *село* не указује „само на насељено место, већ и на шири простор око њега (идеја границе се губи)“, служи у ствари, при супротстављању конструкцији у *селу*, врло специфичном обавештавању — ако је наиме, у посреди, онда се зна да је о одређеном, идентификованом селу реч (уп. *Провешћу расѣусѣ у (ѿ)ом селу* и сл.), а ако се, напротив, појави *на*, свима је јасно да се о селу говори с а с в и м у о п ш т е н о, као о одређеној в р с т и људских насеља (уп. *Провешћу расѣусѣ на селу, да се мало одморим од градске вреве* и сл.).

Очевидно, кад су у питању предлошке конструкције не само енглеског и не само српског, него и сваког другог језика, биће потребно, бар у неким појединостима, подвргавати суптилнијим семантичким „обрадама“ разматране датости, будући да, из најразличитијих разлога, увек може доћи, и увек долази, ту и тамо, до некаквих „специфичних случајева“. Али — пишући ову књигу Душка Кликовац није „специфичне случајеве“ бирала за предмет свога излагања, него нешто неупоредиво важније — оне основне регулативне семантичке принципе који су најнепосредније одговорни за то што је општа слика употребе одређеног типа предлога, у одређеном језику једне одређене епохе, управо таква каква јесте. А да се она у свом подухвату показала успешном, ја то, са задовољством, наглашавам.

Београд

Милка Ивић